

KAŠPÁREK DNES?

DIVADLO
zima '23
PRODĚTI

Aby bylo jasné, o čem je řeč, rozlišme ty dva hned na začátku: Kašpara – postaršího sluhu lidového divadla a kočovných marionetářů¹ – a Kašpárka – veselého kloučka amatérských loutkářů.

Komickou figurou býval v středoevropském divadle od 16. století Harlekýn komedie dell'arte, jehož i u nás vystřídal po třicetileté válce hrubozrný a primitivní Hanswurst, prozrazující okruh svých přízemních zájmů už svým jménem.² Kašpara, přesněji Kaspara či Kasperla, vytvořil v druhé polovině 18. století pro vídeňskou lidovou frašku Johann La Roch. Byl to obhroublý (ač proti Hanswurstovi jemnější), nezřídka vulgární mazaný venkovský sluha, myslící především na svůj břich a komentující ironicky hrdinské kousky svého pána. Zatímco Hanswurst byl spíše terčem výsměchu, Kašpar (a po něm i Kašpárek) byl aktivním tvůrcem humoru, zejména slovního.

Čeští kočovní marionetáři, působící od poloviny 18. století, začínají přejímat Kašpara, Kašprle, Kašprdle, nebo též Kašpárka po roce 1810. Vystřídal jejich dosavadního komického hrdinu Pimprle, nazývaného též Pimprdle či Pimperdle.³ Také marionetový Kašpar je vedlejší figura – sluha svého pána, jehož rádoby vznešené důstojno a heroično komentuje, kontrastuje a parodicky převrací na ruby z pohledu obyčejného malého člověka, který ví, že když pán upadne na ledě, sedlák si za něj nohu zláme. Z čehož plynou i jeho přízemně živočišné zájmy o dobré jídlo a živobytí i zachování si zdravé kůže. Tenhle mazaný, značně sobecký chytrák, není však úplně bezcharakterní: byť nestaví morálku na prvé místo – přinejmenším tu okázale hlásanou – má smysl pro elementární spravedlnost a dobro. I on se v čase proměňoval.⁴ Podstata groteskního typu co do povahy i vzhledu však zůstávala.

Loutkový Kašpar bývá obstarožní skřet nevelkého vzrůstu, přihrblý a obtloustlý, s knírem a bradkou. V drtivé většině jde o marionetu – často jako jedinou pouze na nitích, někdy však i o maňáška.⁵ Pozoruhodný je jeho kostým. Svou strakatostí se hlásí k Harlekýnovi, červenou hazukou s kápí a rolničkami ke svému prapůvodu v středověkém bláznovi – ať už tomu skutečnému nebo k dvorskému šaškovi, jimž poněkud extravagantní oblečení sloužilo jako upozornění na jejich chorobu či postavení, tedy ochrana před výpraskem či zabitím za nevhodné řeči a činy.

Kašpar je postava vážně míněných dramát pro dospělé, jimž byly určeny všechny hry kočovných marionetářů – pověstí, mýtů, dobrodružných rytíren a raubíren, morytátů a moralit. Nikdy v nich nebyl hlavním hrdinou. Byl průvodcem svého pána, jeho sluhou a kontrapunktem, glosátorem dění. Jen občas je vybaven i manželkou Kalupinkou,⁶ s níž žije v dosti hašteřivých vztazích.

Kašpárka-chlapce přivedli na svět amatéři, když v poslední třetině 19. století naplno převzali iniciativu poté, co kočovné marionetové divadlo ztratilo dospělé diváky a stalo se divadlem pro děti, pro něž žánr a zápletky, ani Kašpar dosavadních her nebyly zrovna ideální. Uvědomili si,

že mírná kultivace jeho leckdy velmi vulgární mluvy, ani redukce obhroublého humoru a dospěláckých témat nestačí, a je potřeba změnit celý žánr. Zavedli postupně do loutkového divadla pohádku a vytvořili zcela nový žánr loutkové pohádkové komedie. Kašpar se v ní začal proměňovat v Kašpárka – malého chytrého, veselého a vtipného chlapce, který se volně potuluje světem v červeně strakatém obleku s rolničkami a pomáhá vítězit dobru.

Pro něj a o něm vznikl od posledních desetiletí 19. století do poloviny 20. století rozsáhlý repertoár, jenž má Kašpárka přímo v názvech her: Kašpárek tím či oním, Jak Kašpárek..., Kašpárek a... Stal se bezmála povinnou postavou každé loutkové pohádky.⁷ V loutkovém divadle se Kašpárek rozšířil natolik, že synonymem pro ně se v laické veřejnosti stalo pojmenování „kašpárkové divadlo“.

Na rozdíl od Kašpara, jenž nikdy nebyl (a ve vážných hrách kočovných marionetářů ani nemohl být) hlavní postavou, získává daleko aktivnější samostatnou úlohu: často jedná iniciuje a koná, je motorem dění. Také on děj mnohdy komentuje, nikoli však jako ironický glosátor stojící stranou, ale jako ten, kdo z jeho hodnocení vyvozuje potřebu jednat. Někdy působí i jako vypravěč a téměř vždy jako průvodce dětských diváků a zprostředkovatel mezi nimi a příběhem. Jeho hlavní zbraní je vtip a chytrost. Na silovou akci má něčoho, jako je Honza s pořádnou sukovicí; Kašpárkovy činy jsou činy fištrónu, chytrosti, vtipu a také vytrvalosti.

Původ jeho červeného kostýmu s rolničkami si dnes uvědomuje málokdo, natož děti, takže se navenek jeví ještě nesmyslnější než u Kašpara. Paradoxně však u Kašpárka, pohybujícího se víceméně v „současném“ světě, hraje ještě významnější roli: není prostředkem jeho zařazení v reálném světě – ať už společenského (duševně chorý) nebo profesního (sluha-dvorský blázen, šašek) – nýbrž právě naopak, jeho vydělení z něj jako ryze divadelního typu. Díky tomu se nepozastavujeme nad tím, co je to za kluka, který se bezprizorně toulá po světě, řeší problémy, s nimiž si dospělí nevědí rady, radí jim a oni se jeho radami řídí... Je to prostě postava pohádková, přesněji divadelně-pohádková.

Po únoru 1948 centrálně zakládaná profesionální krajská loutková divadla Kašparovi příliš nepřála.⁸ Až od přelomu 50. a 60. let se tu a tam objevoval v reminiscencích starých marionetářských her. Kašpárkovi zůstala věrna jen tradičněji zaměřená, o pravidelný provoz usilující amatérská loutková divadla.

Jak je to s Kašpárkem a Kašparem dnes? Znají je vůbec dnešní děti i dospělí?

Staroloutkářský Kašpar se objevuje většinou v autorsky upravených parafrázích her kočovných loutkářů nejen v inscenacích statutárních loutkových divadel⁹ a nezávislých profesionálních loutkářských skupin, ale občas i amatérských loutkářských souborů.¹⁰ Čas od času se objevuje i rakvičkárenský maňáskový Kašpar.

Kašpárek, navazující na tradici předválečných amatérských komedií,¹¹ se u statutárních loutkových divadel, stejně jako u nezávislých skupin dnes prakticky nevyskytuje. Představa, že nezávislí Kašpárkem zaplavují mateřské školy, je pomýlená;¹² ti špatní je zahrnují jinou šmírou – často vlastnoručního původu. S dětským Kašpárkem konce 19. a prvé poloviny 20. století se nejčastěji dnešní děti setkají v inscenacích tradičního amatérského provozního loutkového divadla, zaměřeného na pravidelný, většinou víkendový provoz. Jeho poválečné profesionální variace¹³ se spíše výjimečně objevují i v repertoáru profesionálních divadel a skupin či u amatérů.

Vedle toho u profesionálů i amatérů v průběhu posledních třiceti let vznikly a vznikají nové „samoobslužné“ hry a inscenace, v nichž se uplatňuje Kašpar či Kašpárek poněkud pozměněný. Vychází převážně z podoby i typu staroloutkářského dospělého Kašpara

v tradičním kostýmu, ale bez zmíněných tělesných vad. Dnešku je přizpůsoben jak o do druhu humoru i divadelnosti, tak co do významového zařazení: oproti jen na okraj glosujícímu Kašparovi kočovných marionetářů je zde cíleně posunut do role reprezentanta české „národní povahy“ či „češství“ (existuje-li něco takového), a to právě ve vztahu k národním „mýtům“ či velkým dějinným událostem.¹⁴

Ještě trochu jiný je kašpárkovský typ turnovských Čmukařů. Jeho věk se neřeší, ale působí jako postavou dospělý Kašpar (i když sám sebe nazývá Kašpárkem) v patřičném kostýmu, ovšem bez tělesných vad i charakterových negativ a profesního zařazení jako sluhy. Volně se pohybuje světem z místa na místo a z pohádky do pohádky s mnohdy sarkastickým smyslem pro humor a zároveň s nezlomným citem pro spravedlnost a chutí aktivně jí pomáhat.¹⁵

To, že se Kašpar či Kašpárek nadále proměňují a vyvíjejí, je i odpověď na otázku, zda skutečně žijí a zda mohou přinášet něco současného. Ona živost a současnost – jak už to bývá – nespočívá ve vnější novosti, v typu či jménu, ale v obsahu, který do něj vkládá inscenátor. Nenechme se mýlit Kašpárkem špatných inscenací, jichž jsme viděli desítky. Za ty Kašpárek nemůže.

Čím je Kašpárek dětem blízký?

Především svým věkem. Kašpárek, dítě jako oni, dokáže ve světě obstát, poradit si, vykonat čin, pomoci druhým a být jimi (dospělými!) respektován a brán vážně, což posiluje jejich sebevědomí. Nepochybně také svou veselostí a optimismem, jež bytostně potřebují. Tím, že jim pomáhá vyznat se v životě i v ději svým vyprávěním, vysvětlivkami, komentářem a vtahuje je tak do hry. Tím, že je pro ně známým typem, o němž dopředu vědí, co od něj čekat.

Co znamená pro rodiče?

Nejspíš sentimentální idealizovanou vzpomínku (či představu), jak to bylo krásné, v té sladké době, kdy byli dětmi.

Lze ho nahradit?

Všechno jde nahradit – když je proč a ví se jak. U Kašpárka může vadit, že je typ – čili opakovaně prezentovaná obecniina: nikoho neohromí „novostí“ své existence. Ale právě to je i jeho předností: víme, co od něj můžeme očekávat a můžeme se těšit z nového rozehrávání jeho kvalit v nových příbězích s novým tématem. Hurvínek ho nenahradí. Hurvínek je konkretum, specialista, jenž bez protipólu poněkud natvrdlého a sebevědomého Spejbla ztrácí polovinu svého kouzla, smyslu a síly. Kašpárek je univerzální a vystačí si sám.

Co je to vlastně ten Kašpárek? Je ještě živý? Má dnešním dětem co říci? Znají ho? A potřebují (ho)? Může komunikovat současná témata? – Takové otázky padaly na jakési „odborné“ diskusi, k níž jsem se onehdá nachomýtl. A byl to pel-mel – míchalo se jedno s druhým: chvíli o staroloutkářském Kašparovi, chvíli o dětském Kašpárkovi – jako by to jedno bylo. Objevovali jsme Ameriku, vyjadřovali „názory“.

Dohady, pocity, dojmy... Chceme-li odpovědět na otázku, jak moc se dnešní děti s Kašpárkem setkávají, potřebovali bychom především vědět, zda, jaký druh a kým provozovaného loutkového divadla vídají: toho hraného pravidelně o víkendech v malých i větších městech desítkami či stovkami amatérských loutkových divadel, toho, které jim nabízejí v mateřských školách a kulturních zařízeních nezávislé profesionální skupiny a jednotlivci, nebo toho, které na svých domovských scénách a při občasných zájezdech hraje deset statutárních loutkových divadel v Praze, na Kladně, v Českých Budějovicích, Plzni, Mostě, Liberci, Hradci Králové, Ostravě a Brně? A pro jaký počet? Pro jaký věk?... To vše si jen domýšlíme.

Nějaká kapacitou a financemi obdařená instituce by se měla pustit do skutečného výzkumu, kolik se dostane loutkového divadla ke kolika dětem, kolik na venkově, kolik ve městech, od koho, k jak starým, jakého druhu, jakým se věnuje žánrům, tématům... Dohady... ...jsou jen dohady. Luděk Richter

P.s.: Třístránkovou úvahu s názvem Kašpar, Kašpárek jsme otiskli v Divadle pro děti už v Jarníku 2011.

¹ Jakkoli oni sami ho převážně nazývali Kašpárkem - viz třeba vůbec prvé vydání loutkových her z roku 1862 nebo v „obnoveném“ vydání Jindřicha Veselého.

² Podobně jako další žrouti a pijáci evropských barokních komedií Pickelhering (slaneček), Stockfish (treska) či Knappkäse (syreček) nebo Jan Bouschet (anglický nápoj), jehož vytvořil Thomas Sackeville z Brownovy herecké skupiny, která vystoupila v zimě 1619/20 též v Praze.

³ S ním vystupoval v Praze roku 1774 Gerhard Pressler, který je vytvořil či zpopularizoval.

⁴ Známy je třeba Skupív revoluční Kašpárek z konce první světové války.

⁵ Např. v rakvíčkárnách či v staropražském Divadle v jeslích 19. století.

⁶ Snad po vzoru anglického Punche a Judy.

⁷ Alois Rada jej má téměř ve všech hrách, stejně jako nejpłodnější autor té doby Bohumil Schweigstil, který v první polovině 20. století dokončil jeho proměnu v čiperného kluka v nešaškovském kostýmu.

⁸ Zejména pro jejich vlivného zakladatele Jana Malíka bylo kočovného marionetářství úpadkovým neuměním, které chtěl nahradit ideově pokrokovým repertoárem a po sovětském vzoru nově prosazovaným druhem loutek – javajkami.

⁹ Např. Bezhlavý rytíř libereckého Naivního divadla.

¹⁰ Statutárních divadel máme dnes 10, s českotěšínskou Bajkou 11, nezávislých skupin něco přes stovku, zachtitelných amatérských souborů přes 350.

¹¹ Alois Rada, Bohumil Schweigstil, Eugen Stoklas, Josef Žemla, Jaroslav Rudloff, František Langer, František Čech a řada dalších.

¹² Hrávám v nich a tituly s Kašpárkem na nástěnkách jsou vsuktu ku výjimečné.

¹³ Vojtěch Cinybulk, Jiří Jaroš i neloutkáři Václav Čtvrtek, František Nepil, aj.

¹⁴ Z těch nejvýraznějších lze jmenovat hru Ivy Peřinové Jéminkote, Psohlavci v režii Tomáše Dvořáka pro plzeňskou Alfu nebo nejnověji inscenaci hradecko-bratislavského týmu Peter Galdík, Tomáš Jarkovský, Šimon Spišák, Jakub Vašíček Kašpárek a Zbojník.

¹⁵ Tak ho známe třeba z inscenací Jaroslava Ipersera a Daniely Weissové Jak Kašpárek..., Kašpárek chodí pěšky nebo naposledy Sem už se nikdo nevejde.

Kašpárek zejména v mém dětství, byl důležitou, přátelskou postavou. Průvodcem pohádkami. Podotýkám, že světlo televizní obrazovky jsem spatřila poprvé ve svých dvanácti letech.

Ale pojďme se věnovat Kašpárkovi dnes. Děti v mém rodném městě mají příležitost se s ním potkávat po celý podzim a zimu. V našem malém loutkovém divadle, které dlouhá léta působí v Sokolovně, obstarává Kašpárek zábavu pro děti v přestávkách loutkových představení. Při náročnější přestávce scény má až dvacet minut na kontakt s diváky. Zpívá, žertuje... Děti si s ním mohou popovídat, malují mu obrázky a radují se z jeho skotačení. Podotýkám, že jde o zábavu pro děti tří až čtyřleté. Tato věková kategorie Kašpárka potřebuje. Prostřednictvím rodičů mu píší děti dopisy o tom, jak se jim líbilo představení i o tom, jak se těší na další. Malují mu obrázky, které mu posílají nebo osobně předávají. Kašpárek tu s námi zkrátka přebývá a děti ho mají rády. Jitka Fojtíková

„Jedmane, vás tu ale je! Nazdárek, nazdárek, já jsem Kašpárek, a vydal jsem se do světa na párek“. To je úvodní věta čmukařského Kašpárka už řadu let a objevila se v několika inscenacích. A vždycky a znova je vítaná a rozesměje a uvolní atmosféru hned na začátku.

Mám za to, že postava Kašpárka do divadla stále patří. A rozhodně se stále objevuje. Je pravda, že u souborů „tradičních“ tak nějak zůstal pokroucený, tedy přesněji řečeno poděštěný a tím je vlastně ošizen o to rošťáctví, drzost, vtípnost, ale i o tu blbost. To mu totiž sluší a náleží.

Jednou jsme s Jardou Ipserem dělali inscenaci, která byla kompilátem dvou různých starých loutkářských her od jednoho autora, a byla opatřena i jeho scénickými poznámkami. Jednou z nich byla tato: „Kašpárek je milý klouček, jako ve všech našich hrách, knír, hrubý hlas a mravy mu nesvědčí.“ To myslím dost přesně dokazuje, že v momentě, kdy se jeden stane dospělým, začne kadit mramor.

Mám Kašpárka moc ráda a ráda ho obsazují. Když hraju, vidím, že děti i dospělé pořád baví. Dospělí jistě vědí a děti naprosto intuitivně taky, co je zač. A jestli ho potřebují? No jistě. Jednak, jistým způsobem, jakoby obhajuje i dětské rošťárny a dává dospělým (myšleno figurám) pořádně zabrat. Zamotává, ale i rozplétá děj, dělá chyby, ale není z nich smutný a dokáže je napravit. To všechno jsou věci, kvůli kterým s ním děti vždycky jdou a fandí mu.

A zcela určitě se může vyjadřovat i k současným věcem. Podle mě je nenahraditelný.
Daniela Weisssová

Divadlo Drak, do své inscenace o rozdělení Československa, si vybralo jako symbol češství Kašpárka. Tím ho, v této hře, zajímavě posunulo, zvýraznilo, dodalo mu jaksí na významu. Kašparovy dobré i nevábné vlastnosti začaly korespondovat s projevy, které kolem sebe v procházejících letech vidíme v naší české kotlině. Tak teď nevím, jestli jsme ten proklamovaný národ Švejků, či možná spíš Kašpárků.
Blanka Šefrnová

Kašpárek – milá mě to figura, zejména v maňáskovém provedení. Kašpárek, který vzdoruje zbytečným nařízením světa, kterému se nedaří žít podle pravidel mocných. Nechce být nikým jiným než je. A ani se mu nechce, ani se mu to nedaří. Zůstává tím kým je, svobodnou bytostí. A mocné vidí spíš jako ne-mocné. S ním se tak můžu smát všemu co i na nás doléhá, co nás nutí být jiní než jsme. Uzdravuje nás svým pohledem na věc a je nám s ním dobře. On má za všech okolností radost ze života a to je víc, než aby vše bylo správně. A tím nás osvobozuje, protože se s ním můžeme chechtat. Nejen světu, ale i sami sobě.

Ovšem není to žádné vysmívání nebo laciné „dělám si co chci“. Kašpárek je bytostně lidský, není to žádný hajzlik, který by vykořisťoval druhé ve svůj prospěch. Jen si musí tak trochu zařídit život, aby přežil. Není to jen nějaký pouhý vtípalék. Funguje to stejně jako u klauna. Když se takový klaun kope do zadku, nebo prostě jen tak padá na zem, aniž by věděl proč – nemáme se čemu smát. Je to prostě jen nešika a neurvalec. Ale ten důvod proč se tak děje, je filosofie. V onom „proč“ se skrývá existenční zárodek smíchu. To je to, co nás začne zajímat. Od Kašpárka taky čekáme srandu, jenže když sebou jen tak tříská na prkénku, aniž by věděl co ho tak trápí, nebo oslovuje, je jenom blázen, který neumí jednat normálně. To vychýlení odkud kam a proč je ovšem, zejména u Kašpárka, opravdu nejjednodušší otázka. A tak, aby fungoval ve své mohoucnosti, nás nutí hledat aktuální souvislosti. Pak se stane živým elementem, který má sílu nás svým smíchem osvobozovat a vracet nás do radosti života.

V této souvislosti bych ráda zmínila jednu maňáskárnu, kterou jsem viděla asi tak před šesti lety, myslím, že od izraelského loutkáře. Všichni jsme padali smíchy ze židlí. Byla tam smlouva s Bohem, Ježíše přibíjeli na kříž, jezdili tam tanky, bořily se domy. A já si říkala ...tohle si může dovolit jen Izraelec.

Náš Kašpárek má našťestí trochu jiné starosti. Ale jaké vlastně, aby skutečně měl co říci, s kým hrát a proti komu hrát? Tohle najít a proměnit v skutečný aktuální smích je úkol nesnadný. Leč velice potřebný, půvabný a užitečný.

Jen je tu velké riziko, když to nenajdeme, aby se nám z nouze nezačal kopat do zadku. Nu což – i tohle může tu a tam být humorné. Ovšem, když víme proč...
Mirka Vydrová

Kašpárek je můj hrdina. Ve své loutkářské tvorbě jsem s ním sice nikdy nespolu-pracoval, ale nechal jsem se jím v mnohém poučit. Jak níže pěkně popisuje moje žena Tereza, roli kašpárka-průvodce, šibala, hybatele děje v dnešním divadle loutky a herce často přebírá právě loutkovodič. Proto ze současné produkce Kašpárek zdánlivě mizí. Archetyp bláznivého trickstera – šibala v celé škále odstínů od zlomyslného ožralého Kašpara až po roztomile hloupého Kašpárka je však stále živý. A hlavně inspirativní a nadčasový. Pouze je už jen zřídka propíchnut drátem, či pověšen na nitích. Hrdě nesu odkaz předků, kteří si vystačili s malým Kašpárkem. Čím dál víc jsou totiž Kašpaři z nás lidí. Proto se raději cítím Kašpárkem, než Kašparem. Tomáš Machek

Kašpárek mi většinou nevadí. Nedávno jsem viděla představení Fausta souboru Damůza. I Kašpárek tam byl. Ale úplně zbytečně. Objevil se, chvíli dělal svoje pidluke a padluke a víc nic. V hlavě mi zůstala jen otázka: Proč tam byl? Možná proto, že ta loutka byl dupák a to je působivé. Možná proto, že k loutkovému Faustovi patří. Jenže v této inscenaci všechno odlehčení a komentáře a komunikaci s publikem obstarával herec a vodič loutek v jednom. Na Kašpara už nic nezbylo, herec mu uzmul roli i funkci. A když nad tím přemýšlím, tak ne jen v této zmíněné inscenaci.

Když se ohlédnu, dochází mi, že vlastně už v dětství jsem postavu Kašpárka vnímala jako jakýsi pozůstatek z minulosti. Připomínal mi Hurvínka, ale nebyl tak zábavný. Někdy mi i vadil, protože kvůli jeho řečem se zatáhla opona a na pokračování příběhu jsem musela čekat. Jeho role v příběhu samotném mi většinou nepřipadala podstatná a vlastně jsem nechápala, proč je to zrovna Kašpárek, když by to mohl být jakýkoliv chlapeček nebo sluha.

Když jsem vyrostla, dokázala jsem ocenit úlohu Kašpara ve starých loutkových hrách, ale jak vidno z výše uvedeného příkladu, i zde jej lze nahradit. Pro dospělé i pro děti je Kašpar/Kašpárek prvkem, který vytváří odstup od příběhu, ale i jeho přesah do skutečného života. Tuto funkci v mnoha inscenacích dnes přebírají loutkoherci, kteří vystoupili zpoza paravánů, komunikují s diváky, zaujímají vztahy k postavám i sobě navzájem a dávají najevo svůj postoj k ději – a nahrazují Kašpárka. Tereza Machková

Zkusila jsem se na Kašpárka zeptat čtrnáctileté dcery. Kašpárka zná a vnímá jej jako důležitou postavu v klasickém marionetovém divadle (jinde si ho nedovede představit, leda jako srandu). Položila jsem jí těch několik otázek:

Jak je to dnes s Kašpárkem? objevuje se ještě? – Samozřejmě se objevuje

Co znamená pro děti? – Pro děti je průvodce příběhem.

Znají ho vůbec? – Ano!

Potřebují ho, je pro ně důležitý? A v čem? – Ano, aby mu drželi palce, a je vypravěč.

Čím je jim blízký, čím láká, proč láká? – Vytváří dojem neformálnosti, interakce s dětmi.

Může přinášet něco současného? – Šlo by to, ale muselo by se to hodně dobře vymyslet.

Lze ho nahradit – a kým? – Jde ho nahradit jiným vypravěčem; třeba jinou loutkou nebo člověkem. Tázala se Tereza, odpovídala Magdaléna Machková

Kašpárek dnes? Dnes: Je středa, je ho třeba. No jo, ale co když je třeba pátek, že jo... Ovšem kdyby byl Kašpárek politickou stranou, tak by se časem možná přežil. Nezanikl by zcela, ale byl by už třeba skoro jenom trochu k smíchu... Ovšem KAŠPÁREK, má sice už staleté fousy, ale zdá se být stále v oblíbě. Možná trošku míň než dřív ale...

Jak jsem tak začal psát, přišel za mnou vnuk Arnošt. Věk – pět prýč. Tak mu povídám, znáš Kašpárka? Jo. Jak vypadá? Má čepičku. A jaké barvy? Červenou a bílou. A je to

člověk? Jo. Poslechni, ale není to třeba loutka? Taky. Tak nebo tak? Oboje. A máš ho rád? Jo. A máš někoho rád víc než Kašpárka? Tátu a mámu.

Dalších otázek jsem nebyl mocen. Tak to vidíš, říkám si. Děti ho asi znají a mají ho možná rádi. Tak pro ně přece jenom něco znamená, asi je jim blízký a třeba je i láká... Dědoušek... No safraporte, ale proč? Může jim přinést něco současného? A tak se ještě ptám. Arnošte, říkal jsi, že máš Kašpárka velice rád a tak mi řekni proč? Arnošt se zamyslí a pak... Hraje divadlo. Je legrační. Dělá triky... A dělá taky něco špatně? Jo, dělá. A to je legrační!!!

Tak jo, ale co my dospělí, co já? Abych pravdu řekl, nejsem jeho obdivovatelem. Kašpárkovi to je samozřejmě zcela určitě jedno. Stále je v parlamentě a je tam s dostatečným počtem hlasů. Demokracie doufám nepláče, ale mně tam i tam schází kultivovaný humor. Jo. Humor Wericha a Voskovce, Vodňanského a Skoumala, nebo Suchého a Šlitra. A z těch mladších třeba Marka Ebena.

Ale abych Kašpárkovi zase nekřivdil a nedával od něho svoje loutkářské ruce pryč. I v tom Cěčku si Kašpárek párkrát zahrál a minimálně jednou přinesl na jeviště loutkového divadla něco současného. Hráli jsme v Libčanech na festivalu Matěje Kopeckého loutkového Hamleta. Rodinné divadlo, marionety a Kašpárek samozřejmě nechyběl. V porotě seděl Matěj Kopecký, František Vítěk a mnozí jiní významní loutkáři, jak bylo tehdy zvykem. Poněkud drsný politický režim té chvíle trval už dlouhá desetiletí, ale v ten podvečer nikdo nevěděl, jak dlouho to bude ještě trvat, než bude nahrazen touženou svobodou, která byla, jen tak na okraj, samozřejmě tenkrát zásadním tématem mnohých divadelních souborů. A náš Hamlet patřil mezi ty inscenace. A ti úžasní mužové v porotě nám říkali: no jo, ale kde tohle chcete hrát, vždyť ten Klaudius je celej Jakeš? A my jsme jim odpověděli: to jsme hráli už ve Svitavách a tady a budeme to hrát všude. Máme víru... a večer, když jsme popíjeli v Libčanech pívko, tak někdo přines novinu, že slyšel v rádiu, že na Národní třídě... no a byl 17. listopad 1989... Hamlet s Kašpárkem, který přinesl něco současného, se opravdu hrál, kde ho chtěli. I na Loutkářské Chrudimi, té naší úžasné. A v Libčanech jsme tenkrát vyhráli zápis Cěčka na ceně, kterou pro festival vytvořil Franta Vítěk. Zasklená vitrina a v ní loutka. Hádejte která? No jasně, krásná řezbovaná marioneta, KAŠPÁREK. A v tom Hamletovi jsme na začátku a na konci zpívali písničku: Říkají, že jest to tragedie, nevěřte nevěřte, že tohle nikdo víc nepřežije, nevěřte nevěřte, úsměv lidskej, pohlazení, tak se to má, neboť čas, té pravdě dobřejch, za pravdu dá, ŽE TEN ČAS, TĚ PRAVDĚ DOBŘEJCH, ZA PRAVDU DÁ...

Že bychom si ji zase někdy zazpívali?

Karel Šefrna

KAŠPÁREK A STŘEDOŠKOLÁCI

Několik učitelů středních pedagogických škol se zeptalo svých žáků, co vědí o Kašpárkovi. Na pět otázek jsme získali tyto odpovědi:

Popište, jak vypadá loutková postava Kašpárka?

S tím, jak Kašpárek vypadá, žáci problém nemají a popisují postavu takto: Kašpárek je hubený smíšek; muž; kluk. Třetina žáků uvádí, že je Kašpárek spíše menší postavy. Má černé nebo zrzavé vlasy, červený nosánek a velký úsměv.

Jak je to s oblečením? Žáci popisují, že má Kašpárek na sobě barevné (nejčastěji červené, ale také žluté či zelené) oblečení a čepičku s rolničkou. Někdo blíže popisuje, že je čepice do hvězdice a na každém konci je rolnička. Dále má také rolničku na obou botách, na zvednutých špičkách. Někdo uvádí, že má Kašpárek kšandy, kostkovaný vzor oblečení, roztrhané oblečení, šachovnicově bílo-červené kalhoty, košili s volánky kolem krku a zápěstí.

Co je to za postavu? Co ta postava dělá? Jakou má úlohu?

Zde se žáci hodně shodují v tom, že je to postava zábavná, vtipná, veselá, která obveseluje vtipky a roznáší radost. Baví lidi na hradě. Baví krále a princeznu. Dříve byl placen panovníky, aby jim zlepšil den. Jako jediný si smí dělat legraci z královské rodiny. Dělá věci nezábavné zábavnými. Jeho úkolem je dostat lidi ze smutné nebo našťavané nálady.

Pro někoho je Kašpárek vedlejší postavou, která většinou uvádí a ukončuje představení. Dětem během představení vysvětluje, co se právě děje – odehrává, může se jich ptát na otázky. A to ať už Kašpárek, jakožto herec v kostýmu nebo také loutková postava.

Mezi zajímavé odpovědi bychom mohli zařadit tyto: Kašpárek je postava kluka, který nemá rodinu, a tak se snaží rozveselit jiné děti; dělá kraviny a blbosti. – Kašpárek se trápí, ale nemůže to dát najevo. Někdy pomáhá princezně, aby mohla být se svým milým.

Vzpomenete si, kdy a v jaké pohádce jste Kašpárka viděli? – Žáci buď odpovídají, že na to, kdy naposledy viděli Kašpárka, si už nevzpomínají. Možná, ho viděli, když byli malí, nebo tvrdí, že ho nikdy neviděli. Někdo uvádí, že ho viděl v loutkovém divadle, v nějakém „animáku“, v pohádce na Děčku, v pohádce Čert ví proč či Rumplicimprcampr.

Jak je (byla) pro vás postava Kašpárka oblíbená (stupnice 1 až 5, přičemž 5 je nejvíce)? Zvítězila střední hodnota – tedy Kašpárek není ani oblíbený, ani neoblíbený: 1–5,7%, 2–14,3%, 3–31,4%, 4–28,6%, 5–20%. Někteří žáci (nebylo jich mnoho) dokonce uvedli, že Kašpárka, ani klauna neměli rádi, protože se jich báli.

Je možné tuto postavu v pohádce něčím nahradit? – vybráno z odpovědí: Nemyslím si. – Je to postava nenahraditelná a výjimečná. – Řekla bych, že ne. Kašpárek do pohádky vnáší své kouzlo. – Za mě ne, postava Kašpárka vždy udělala pohádku srandovnější a to se nedá nahradit. – Podle mě je to speciální „kouzelná“ postava, která nejde tak úplně nahradit. Myslím, že Kašpárek by měl nadále zůstat Kašpárkem. – Ne, je to rádce, ale vtipnější, má rady od srdce a ne z rozumu. – Myslím, že ne, má svou úlohu a ta je nenahraditelná. – Nejde, Kašpárek je prostě postava, která je jedinečná, je v té pohádce od toho, aby rozveselil. – Možná nějakým zvířátkem? – V pohádkách byl v blízkosti krále, tak si myslím, že ho může nahradit i králův rádce. – Nevím, možná někým kdo nebude tolik „infantilní“, nebo tolik hrrr do věcí, občas mě to štvalo, když Kašpárek radil špatně. – Klaunem. Šaškem. – Ano, jinou loutkou.

Všem učitelům, kteří zareagovali na můj podnět udělat menší výzkum na téma Kašpárek dnes, děkuji. Anketu vytvořil a zpracoval Roman Musil

Jak je to dnes s Kašpárkem? Kašpárek se mi líbí jako skvělá motivace pro děti; děti ho berou vtipně. – Jako malá jsem ho měla moc ráda, protože máme u nás ve městě divadlo, kde Kašpárek vystupoval a stále vystupuje. – Setkala jsem se s ním v pohádkách. – Podle mě ho děti vnímají tak nějak neutrálně. – Jako malá jsem Kašpárka vídala, babička mi ho ukazovala a hrála mi s ním divadlo. – Viděla jsem s ním jako malá pár divadel; dnes už ne. – Kašpárka si pamatuju z dětství, ale v dnešní době jsem ho již neviděla. – Kašpárka doma mám, ale nikdy jsem ho nějak moc nevyužila. – Jako malá jsem ho měla doma, ale teď už ho u malých dětí nevidám. – Vím, co je Kašpárek, ale nikdy jsem ho v loutkovém divadle neviděla. – Vybaví se mi, ale nikdy jsem ho jako loutku neviděla. – Nevím, nevidím ho nikde. – Nevím, kdo nebo co to je. (2x)

Objevuje se ještě Kašpárek? V dnešních loutkových divadlech ano, ale již méně. – Ano, ale velice málo. – V dnešní době již minimálně. – V dnešní době se objevuje velice zřídka, jelikož je už tolik jiných alternativ. – Už moc ne; postava Kašpárka je známá, ale hračka se už moc neobjevuje. – Objevuje se míň a míň. – Kromě své loutky jsem ho neví-

děla. – Mám pocit, že v dnešní době už moc ne. – Asi moc ne. Nikdy jsem ho neviděla. – S Kašpárkem se už nesetkávám. – Ne. (3x)

Co Kašpárek znamená pro děti a dospělé? Pro děti postavička, co dělá srandu, pro dospělé jako obyčejná postavička z dávných pohádek. – Pro dospělé je to hračka z dětství; pro děti v dnešní době už není tolik známý, ale je to zábavná hračka, která může mít na děti pozitivní vliv. – Pro dospělé hračka z dětství, pro děti zábavná hračka. – Některé děti ho, podle mého, moc neznají, pro dospělé to může být oblíbená hračka z dětství. – Pro dospělé to bude vzpomínka na dětství, současné děti ho neznají. – Dospělí vzpomínky, děti nic. – Pro dospělé znamená vzpomínku na dětství; pro dnešní malé děti nic. – Pro dospělé asi dětství, pro dnešní děti už nic. – Pro děti je to prostě loutka, dospělí asi něco vědí o jeho pověsti atd. – Děti nevědí, co to je. – Nevím.

Znají dnešní děti Kašpárka? Ano. – Šaška ano, Kašpárka ne. – Pod pojmem Šaša, ale dnes již méně. – Pod jiným názvem: Šašek. – Slovo Kašpárek jim nic neřekne, spíše šašek. – Dnešní děti už ho neznají; znají možná název šašek. – Většina dětí už Kašpárka asi nezná a nebo ho zná pod jiným jménem. – Ne, možná málo z nich. – Myslím si, že už se s ním moc nesetkávají. – Myslím si, že v dnešní době už ho děti moc neznají, protože ho už tolik nevidají. – Spíše ne. – Podle mě ho děti neznají. – Ne. (2x)

Potřebují děti Kašpárka? Ano, je to taková postava, která dokáže děti vtáhnout do pohádek a dělat jim průvodce. – Ano, třeba k motivaci. – K rozveselení dětí, k motivaci; je zábavný, když je dětem smutno, může je přivést na jiné myšlenky. – Je to určitě dobrá metodická pomůcka. – Kdyby se více zapojoval, byla by to skvělá motivace. – Určitě ano, ale dá se i nahradit. – Nemyslím si, že je nějak moc důležitý, ale není na škodu, když ho děti znají, může je totiž bavit. – Možná jo, možná ne, nevím. – Myslím, že dnešním dětem už to nic nedá. – Myslím, že ne. (3x) – Nepotřebují.

Čím je může lákat? Mohl by děti lákat nějakým dobrým příběhem. – Vtipný, barevný, popleta, pobaví, má většinou veselou náladu, má fantazii. – Je vtipný svojí povahou. – Je vtipný, barevný, zábavný. – Barevnost, vzhled, zábavnost. – Oblečení, humor. – Rolničkami, barevností, vtipností. – Rolničkami, barvou, vtipností. – Rolničky, barevný oblek, vtip. – Vzhled, vtipy. – Asi barvou. – Barevný, má rolničky. – Nevím. Asi jeho minulost? – Netuším.

Může být dnes k něčemu? Řekla bych, že určitě ano, může rozdávat radost. – Přináší humor. – Sranda v pohádkách. – Naladí do pozitivní nálady a rozzáření úsměvu. – Asi k nějaké motivaci pro děti, připomenutí zvyků atd. – Povídací loutka pro děti na povídání, uklidnění, vyprávění. – Může to být důležitá, přínosná postava v divadýlku, která děti upoutá. – Ano, třeba může dětem přinášet pro ně složitější témata např. jako panáček Jája a Pája u policie při výslechu dětí. – Stále se může používat, ale spíš už ne. – Asi ne. – Ne. (3x)

Lze Kašpárka nahradit? Dá se nahradit jinou barevnou loutkou, veselou, ale už to nebude takové, protože Kašpárek je jen jeden. – Myslím si, že Kašpárek je jen jeden; v dnešní době se ale hodně vyskytují klauni. – Klaun. – Nahradit ho můžeme nějakým šaškem, ale asi spíš ne. – Ano, ale už nebude nikdy tak autentického. – Přímou on se asi nedá nahradit. – Asi ne, v současné době nic podobného není. – Asi ne. – Ne. – Ano... nevím; v dnešní době už je moc nezajímá. – Ano, určitě je nějaká alternativa, co by nahradila Kašpárka. – Ano. (2x)

Žákyně 2. ročníku Střední pedagogické školy v Berouně (16–17 let) vyzpovídala Eva Kodešová ml.

SKLIZEŇ aneb CO JSME LETOS VIDĚLI

SOUKÁNÍ

Mezinárodní divadelní festival dětí a mládeže v Ostrově je bienále, které se letos uskutečnilo od 3. do 6. května už počtrnácté. Svých deset inscenací na něm odehrály herecké soubory středního a staršího školního věku z pěti zemí – Itálie, Izraele, Rakouska, Slovenska a samozřejmě i z České republiky.

Festival ukázal různost divadelních postupů a také metod i cílů práce s mladými lidmi v různých souborech a různých zemích. Sympatickým společným jmenovatelem většiny inscenací je, že se zabývají aktuálními tématy a živými problémy dětských inscenátorů a doby, v níž žijí. Je příjemné vidět, že ty české (pět inscenací hostitelských souborů Hop-hop) se mezi nimi rozhodně neztratily. Asi nejdotaženější a nejinspirativnější mezi nimi byl Poslíček domácího souboru Hop-hop, kterého jsme recenzovali v předchozím, podzimním čísle Divadla pro děti.

Veřejné diskuse s inscenátory umožnily setkat se s pohledy z jiných zemí s jinou tradicí divadla hraného dětmi, vytříbit si názory na uvedené inscenace a snad i dotáhnout jejich rezervy a obohatit se poznáním pro další tvorbu v budoucnu.

ŠRÁMKŮV PÍSEK

62. Šrámkův Písek, celostátní přehlídka experimentujícího divadla, se konal 26.–28. května. Přinesl 13 inscenací a 2 hosty. Jeho tématická a žánrová šíře byla velická od fantasmagorické sci-fi, přes neumělou táborovou detektivku, technicky i obsahově nepřilíš bohaté divadlo poezie, náčrt anekdotického pásma putování historií, groteskně kabaretní frašku, rituální podobenství, komediální road-movie, hudebně-dramatický apokryf, divadlo fórum s alegorickými postavami, ironickou muzikálovou panychidu, textovou koláž s prvky výtvarně-loutkového divadla, putovní site-specific performance až po tanečně-pohybové zpracování klasického dramatu.

Tato šíře opět doložila, že experimentálnost, již má Šrámkův Písek již několik let ve štítu, nespočívá ani tak v obsahu a žánru, jako ve vnější formě. Ale i její naplnění bývá problematické či sporné – pohybujeme se od až popisné iluzivnosti přes symbolickou znakovost a metaforické obrazy po abstraktní šifry. A byť i přibližné definici „experimentálnosti“ se stále vyhýbáme. Mnohdy tu vidáme lepší či horší „činohru“ víceméně tradičního typu, někdy jen jakési kabaretní, estrádní či táborákové anekdotické výstupy nebo volně propojená pásma, jindy zas variace na opakovaně užívané „experimentální“ postupy. A nezdídky i bezradnost, vydávající se za experiment. Leckdy to pak vypadá, že hodnotitelé, vybírající inscenace, se řídí prostě a jednoduše tím, co se jim „líbí“. Takže nakonec mnohdy vyšlou poměrně konvenční komedii, kabaretní scénku či etudu, je-li dostatečně vděčná. Zato tvar může být spíše na škodu a jestliže inscenátoři vyjdou z dramatického textu, tedy „hotové“ hry, diskvalifikuje je to coby experimentátory a jsou obviněni z interpretace, ať k předloze přistoupí jakkoli autorsky a netradičně. Škoda, že k avizovanému Setkání nad pojmem experimentující divadlo nakonec nedošlo.

Často soubory ve snaze o experiment či o umění podceňují základní technické dovednosti a zapomínají, že není-li jim rozumět, jejich poselství k divákovi prostě nemůže dojít, netuší o potřebě strukturování kompozice celku jak z hlediska divákovy psychologie vnímání, tak z hlediska budování tématu, o práci s významovou prací s prostorem v podobě mizanscény ani nemluvě. Technika jistě není pro amatéry nejvyšší metou – ale její absence bývá koncem jejich uměleckých ambic; nemusí být schopni hereckého „převtělování – ostatně na tom moderní divadlo nestojí – ale musí být schopni jevištního být a pohybového i mluvního jednání.

Asi nejvýraznější byly letos tři inscenace: provokativní symbolicko-metaforické podobenství souboru D.R.E.A.D. Totování, tanečně-pohybové zpracování Goethova Fausta Valpuržina noc rave mladoboleslavského souboru Poslední nakonec a autorská koláž eskymácké poezie Nikdy naráz netrápí tě mráz a oblak komárů choceňské výtvarnice a loutkářky Hany Voříškové (obě poslední jsme recenzovali v letníku a podzimníku 2023).

I letošní debaty byly převážně záležitostí čtyřčlenné poroty a vyznívaly (snad až příliš) souladně, bez diskusní jiskry téží a antitézí.

DĚTSKÁ SCÉNA

51. celostátní přehlídka dětského divadla (rozuměj divadla hraného dětmi) proběhla ve Svitavách 10.–14. června. Na třech scénách tu bylo k vidění 15 inscenací a 3 hosté. Úroveň dětských inscenací byla velmi slušná, bez větších výkyvů nahorů či dolů. K nejzajímavější patřily inscenace ostrovského souboru Hop-hop Ruby a? Garnet a Poslíček, které jsme již recenzovali. Radostnou dětskou hravostí vynikly inscenace Mý/ISTOPY/i(s) souboru HuSDrŠ při ZUŠ Nové Město na Moravě, Rozum a Štěstí Dramatického kroužku ZŠ Železnická z Jičína se smyslem pro nadsázku a práci s prostorem nebo absurdní verše Daniila Charse v inscenaci Elá hop! třebotovského souboru Tři boty. Pozoruhodná byla i Nina klecanského souboru Kompoty – vzácně zvládnuté divadlo fórum, vyžadující krom dobré herecké vybavenosti i schopnost improvizace při vstupu diváků do hry. Prakticky každoroční téma holokaustu prezentovaly tentokrát inscenace Hanin kuffík souboru Hajala ze ZUŠ Nové Město na Moravě a Chlapec v pruhovaném pyžamu pražského souboru Ty-já-tr – Letíme. Lze si jen povzdechnout, že i na této přehlídce bývá jevištní mluva občas na okraji zájmu inscenátorů.

Diskuse na dětské scéně mívají charakter daný složením účastníků – seminaristů, jimiž jsou v posledních letech prakticky výlučně studenti středních pedagogických škol. To je společně s kvalitou poroty hlavní limit úrovně analýzy konkrétních inscenací a s tím spojeného poznávání zákonitosti divadla (hraného dětmi). Kdeže jsou doby, kdy seminaristy a tudíž i účastníky diskusí byli nejpřednější vedoucí dětských souborů společně s špičkovými lektory seminářů?! Otázkou je, zda to, že část porotců přejíždí rok co rok z Šrámkova Písku na Mladou scénu, z Mladé scény na scénu dětskou..., nedává jejich hodnocením poněkud uniformního ducha. Přesto byly letošní veřejné diskuse Dětské scény živější a působily víc jako diskuse, v nichž se něco hledá, než jako shůry předkládaná poučení.

LOUTKÁŘSKÁ CHRUDIM

72. celostátní přehlídka amatérského loutkářství se uskutečnila 30. června až 6. července.

Hlavní program amatérských inscenací vypadá podle toho, co amatéři vytvoří a krajské poroty a programová rada vyberou. Tentokrát měl pramálo propadů, řadu slušných a nadprůměrných inscenací, téměř žádnou pamětihodnou – což se stává. K těm nejzajímavějším patřilo choceňské Nikdy naráz netrápí tě mráz a oblak komárů, ponikelské Nelkej, Čechie!, žamberské Jedno moře a brněnské Domů. O mnohých jejich inscenacích jsme už referovali či referujeme v recenzích čtvrtletníku Divadlo pro děti.

Inspirativně-doplňkový program byl, jako obvykle v posledních letech, přebujelý. Zhlédnout 17 amatérských inscenací (15 souborů) a k tomu 23 profesionálních, 4 studentské a 5 amatérských hostů, (nemluvě o dalších 15 inscenacích a 12 hudebních vystoupeních v rámci pouličního loutkářského festivalu) nelze, ani když člověk není účasten dopoledních seminářů. Nemluvě o tom, jaký z nich má zážitek, když zároveň s potleskem kontroluje na hodinkách a v programu, kde by do pěti či deseti minut měl být, a v poklusu tráví předcho-

zí představení. (Otázku, nakolik jde stále ještě o přehlídku amatérského loutkářství – což už vymizelo i z jejího podtitulu – je už přes deset let marno opakovat.) Z profesionálních hostů, které jsem stihl vidět je třeba vyzdvihnout inscenaci Zapsaný spolek českých a slovenských loutkářů uvádí: Kašpárek a Zbojník spojených divadel Drak a Bábkového divadla Bratislava, Malý strom kladenského Lampionu (obě jsme již recenzovali) a v mnohém i Emil čili o Háchovi pražského divadla D 21. Ukázky seminářů v rámci „poutě“ byly poněkud nepřehledné – neorganizované.

Hodnocení, diskuse, porota? Bohužel musím souhlasit s názorem, že od poroty jsem se toho moc nedozvěděl. Chyběla v ní koncepční persona, která by dokázala vtisknout diskusi řád a provést zásadní analýzu inscenací, neprobraly se ani jednotlivé složky a někteří členové poroty o cílech, metodách a okolnostech práce amatérů zjevně nemají tušení. Hlášky o tom, co je čí „káva“, porotcům myslím do úst nepatří. Diskuse byly poněkud mdlé, účast na nich nevelká, což nezakrylo ani přítími baru, kde se konaly. Žádného hodnocení jsme se od poroty nedočkali ani v přehlídkovém zpravodaji. Ve světle sedmdesátileté tradice Loutkářské Chrudimi se zdá neuvěřitelné zdůvodnění, že na to porotci nemají čas nebo dokonce, že by to nezvládli. Pak bychom se museli ptát, zda jsou to opravdu odborní porotci.

Zpravodaj je už několik let velkým problémem – takřka „státem ve státě“. Ocenil jsem, že alespoň tři ústřední rozhovory věnoval tentokrát amatérům, pro něž je Loutkářská Chrudim pořádána. Už druhý rok (i přes předchozí stížnosti) se v něm ale neobjevila hodnocení poroty, takže ten, kdo nebyl na diskusi, natož budoucí zájemce se ani náznakem nedozví, co odborná porota k tomu určená v inscenacích nalézá za klady a problémy a z čeho pak vycházela při závěrečném udělování cen. Místo toho se „recenze“ staly platformou pro prosazování apriorních ideologických požadavků skupinky redaktorů (pár ukázek jsme uveřejnili v minulém čtvrtletníku). Loutkářská Chrudim není přehlídkou aktivistických témat, která mají být přítomna a správně vložena, nýbrž přehlídkou amatérského loutkářství, jež má respektovat záměry inscenátorů, potřeby adresátů a zákonitosti divadla. Nekompetentní recenze redaktorů se nezabývají řádem a kvalitou inscenací, ale tím, jaké by měly podle nich být. Namísto rozboru nebo alespoň popisu inscenace majitelé jediné pravdy peskují a vychovávají nevzdělané masy. Nepřijetí recenzí inscenátorů i seminaristy nespočívá v jejich „přísnonosti“, nýbrž v tom, že se často míjejí s podstatou inscenací i záměry inscenátorů. Problém pramení ve složení nepřilíš zkušené redakce a v chybějícím zadání od pořadatele. Rubrika „Kuse z diskuse“ často zkresluje vyslovené názory do té míry, že se jejich autoři pravidelně podivují, že by byli bývali vyslovili takovou pitomost. Mnohdy také zachycují reakci na něco vysloveného, ale v otištěném zápisu neuveřejněného. I technicky je chrudimský zpravodaj nesrovnatelný třeba s Deníkem Dětské scény.

Programová brožura byla tentokrát přehledná, se všemi podstatnými údaji, dobře členěná – možná bych jen uvažoval v rámci oddílů Hlavní program a Open program o řazení inscenací abecedně podle názvů, protože jejich chronologické pořadí je skávané.

Semináře může posoudit jen ten, kdo v nich pracoval. Dle ukázek a hlavně osobních referencí účastníků se zdá, že dobře byl připraven režijně animační seminář Maňásek, dětský seminář Stín-o-hra, rodinný seminář Naše rodinné loutkové stříbro a stabilně zřejmě funguje diskusní Seminář pro ty, kteří si nevyberou (jehož hlavním problémem je, že „odsává“ účastníky veřejných diskusí). Loutek zcela prostý seminář Divadla Forum byl možná zajímavý, ale nechápu, jaký má smysl na Loutkářské Chrudimi – nechám-li stranou, že vše souvisí se vším, samozřejmě.

SPECTACULO INTERESSE

Mezinárodní loutkářský festival v Ostravě je bienále konané od roku 1995, teď po čtyřleté přestávce, způsobené kovidem, 1.–6. října už po čtrnácté. Program naplnily soubory z Belgie, České republiky, Francie, Chorvatska, Itálie, Izraele, Litvy, Německa, Polska, Rakouska, Slovenska, Slovinska, Španělska, Švýcarska a Ukrajiny. Dohromady čítal 20 představení soutěžních, 6 studentských, 5 off programových a 1 nesoutěžní, jakož i 3 dílny pro školky a další akce.

Bohužel jsem se mohl zúčastnit jen jeho druhé poloviny od středy do pátku, ale i ta mě potěšila a přinesla řadu inspirací i zážitků. Překvapila mě pestrost témat, žánrů i technik a postupů. Organizace klapala a přes velký počet představení jsem neměl pocit chrtích závodů – což se u podobných festivalů čím dál častěji stává. Noblesní je i programový katalog.

Jediné, o čem jsem uvažoval, byl počet diváků. Bylo mi líto, že na některých představeních zely prostory polo- (i třičtvrtě-) prázdnotou. Ostrava je velké, nadto univerzitní město. Nenašly by se nějaké cesty, jak přilákat zájem vysokoškoláků, konzervatoristů nebo i studentů gymnázií a dalších středních škol, učitelů a žáků základních uměleckých škol? Nevěřím, že by pár desítek zájemců, kteří by pak mohli loutkové divadlo vyhledávat i nadále, nepřišlo. Trochu ploché mi připadaly obě diskuse, které jsem absolvoval. Také je škoda, že o ně nejeví zájem sami tvůrci, a že se jich nezúčastňuje i porota.

I přes dramaturgické problémy patřilo k nejzajímavějším inscenacím (z těch, které jsem viděl) Pojd' sem belgického Ultima Thule, pozoruhodně pracující se světly a stíny i s prostorem jeviště a hlediště pomocí řady (snad až příliš opulentní) jeřábů a jiných udělátek, nebo Velký třesk litevsko-izraelského souboru, rozehrávající drobné i větší elektrosoučástky jako kintěrovské město. Nepřísluší mi posuzovat rozhodnutí poroty (zvláště když jsem viděl jen polovinu přehlídky), ale udělení hlavní ceny mě poněkud překvapilo: Hic sunt dracones malovického Divadla Continuo je pozoruhodná pohybově-výtvarná inscenace – loutkovou bych ji však nenazval ani při sebekrkolomnější definici loutkového divadla.

BUDIŽ STÍNÍ!

Samozvanou národní přehlídku meotarového a stínového divadla vymyslel a organizuje loutkář a starosta Poniklé Tomáš Hájek poté, co objevil divadelní kouzlo prastarého školního promítadla, zvaného meotar. Od té doby ji ve své vsi o 1087 duších pořádá každý druhý rok, letos 7.–8. října již počtvrté. Její kouzlo spočívá nejen v tom, že se tu lze soustředěněji věnovat specifickému druhu loutkového divadla, ale i v tom, že je to přátelské setkání, lidí, kteří jsou – na rozdíl od některých megalomanských akcí – v tomto množství schopni vzájemně se rozeznávat a vnímat.

Letošních 18 představení, koncert, seminář, vernisáž výstavy, exkurse do výroby pověstných ponikelských vánočních ozdob, lampionová výstava poezie, historická rekonstrukce Bažantova ze vsi vyhnání a tři a čtvrt rozjímání o divadle byly arciž na hranicích možností takového setkání. Zajímavý byl letošní trend rodinných souborů, v nichž hraje matka, otec či oba rodiče se svými potomky – na relativně malé přehlídce se sešly hned tři.

K nejpodnětnějším inscenacím patřily Na hoře hora souboru Máma a Já z Jeřmanic, Ikaros a Daidalos domácího Já a táta, Kostra Convivia Jaroměř podle Bradburyho povídky a výjimečně nemeotarový Ztracený svět Tomáše Hájka alias Bažantovy loutkářské družiny Poniklá. Ne všem se podařilo dodržet zaměření přehlídky na stínové a meotarové divadlo; většně jejího „vítěze“ – Poslední večere aneb Návštěva u malé smrti souboru ANSUV z Hradce Králové. Vysvětlení, že když se vše odehrává za oponou, je to vlastně ve stínu, je sice humorné, ale... ..jen humorné.

Organizace jako obvykle neobvykle klapala, rozjímání o divadle byla vcelku živá; otázkou je kolik se toho dá udělat v pětasedmdesátiminutovém praktickém semináři.

POSED

...neboli PODzimní SETkání Divadelníků blízkých si pohledem na divadlo založil kdysi Petr Mohr se svými kamarády v Jičíně, posledních víc než třicet let se koná ve Svitavách. Je zajímavý tím, že má vždy předem téma, jež pak soubory zpracovávají ve svých inscenacích či jiných výstupech. Někdy je vytvářejí jen pro tuto jedinou příležitost, jindy jako základ inscenací, na nichž pracují po celý rok a jež pak vidáme i na celostátních přehlídkách: jen na letošní Loutkářské Chrudimi jsme viděli tři inscenace, inspirované loňským tématem eskymácké slovesnosti.

Tentokrát byl předem vyhlášeným tématem Alois Mikulka – brněnský výtvarník, pohádkář a básník, který letos oslavil devadesát let. 21. října se sešlo v svitavském divadle Trám 10 drobnějších i celovečerních inscenací či jiných vystoupení: choceňská Hanka Voříšková uvedla oživený obraz A. Mikulky Navždy odešla, svitavský Karel Šefrna Průvodce dvanácti obrazy A. Mikulky a se svou dcerou Hanou Mohrovou pod hlavičkou C Svitavy drobnou inscenaci Balada lesní, ponikelský rodinný soubor Já a táta drobníčku Komu se nelení..., svitavské duo Aneta a Karin předneslo poezii A. Mikulky a vlastní verše pod názvem Aloisie, Popcorn při ZUŠ F. A. Šporka Jaroměř nazval svůj výstup Až jednou, Štěpánka Šimonová ze svitavské Dramatické školičky předvedla svůj animovaný film O tygrovi Fridolínovi, Divadelní společnost Kejkřlů Praha pěťiminutovou Hastrmanní princezničku, SPRD PAPERD KZ aneb Spojené rodinné divadlo Praha-Pardubice-Děčín Kašpárkova zhoubu pohádku O smutném tygrovi a domácí C Svitavy svou loňskou inscenaci Mikulkových veršů To jsou věci. Vše doplnily divadelní písničky Matěje Šefrny s kapelou THEA a Bažantova loutkářská družina z Poniklé inscenaci Nelkej, Čechie!

Pro Posed platí totéž, co pro přehlídku Budiž stín! – jde o přátelské setkání lidí podobné krevní skupiny, kteří jsou na rozdíl od četných velikášských akcí v tomto rozsahu schopni vzájemně se potkávat a vnímat – a udělat něco pro radost sobě a kamarádům bez jakýchkoli slavomamských ambic. Škoda jen, že se nenajde čas a místo na společné popovídání si o nich.

PŘELET NAD LOUTKÁŘSKÝM HNÍZDEM

Přehlídka nejlepších amatérských, studentských a profesionálních nezávislých i statutárních loutkových inscenací posledního roku proběhla v divadle Minor a bývalém vršovickém kině Vzlet od čtvrtek 2. do neděle 5. listopadu 2023. Již třiatřicátá.

Přelet, podobně jako Loutkářská Chrudim, už několikrát rok přerůstá v megafestival, na němž si divák musí při potlesku hlídat, kdy a kde má být na dalším představení, aniž stačil strávit předchozí. Pravda: můžu si vybrat. Ale pak nejde v pravém slova smyslu o festival, nýbrž o pouhou nabídku. Skutečný festival tvoří společenství lidí, kteří prožili stejně společně zážitky, o nichž si třeba mohou i popovídat a vytváří tak dočasnou komunitu.

Přelet přinesl program víc než bohatý: ve dvou odpoledních a dvou celých dnech proběhl maraton 29 inscenací (8 od statutárních divadel, včetně 1 slovenské, 17 od nezávislých profesionálních skupin včetně v nemalé míře zastoupených studentských a „poststudentských“ pokusů a 1 skupiny německé, a 4 inscenace od amatérských loutkářů), k tomu 2 koncerty, 3 výtvarné dílny pro děti a 3 nepříliš navštívené diskuse.

Už v referátu o loňském Přeletu jsem upozornil na nárůst tendence k zdůrazňování scénografické složky inscenací zejména v podobě zmenšených modelů prostředí, které pak hraje zásadní dramatickou roli, někdy i větší, než postavy v něm jednající; na letošním Přeletu jsme mohli tento jev vidět v studentských „road-movie“ TakkTakk a Krajina v batůžku (na Budiž stín! v Staré svítilně pražských Reliktů hmyzu na Spectaculo interesse v lítevesko-izraelském Velkém třesku či Jeníčkovi a Mařence brněnské Radosti).

Výtvarnost vůbec v mnoha případech až převažuje nad akční stránkou dění a mnohdy jde de facto o rozpohybovanou instalaci – nejvýrazněji v Návštěvě brněnského Terénu, v inscenaci Plume divadla Le Cabaret Nomade, v Barvách českotěšínské Bajky, ale do jisté míry i v Moetivi karavanu/Expedici k domovu. Výraznou roli hraje často i zapojení syrové materie hlíny, hoblin, mechu, kamenů, neupravených špalíků dřeva... (GAFA Kolektiv, DAMU Praha: Var; Musaši Entertainment Company Praha: Fabula sylvestris). Dalším z výrazných rysů vystupujících do popředí je hravost patrná nejvíc v inscenacích Mikrosvětý Jazminy Piktové a Simony Bočkové, Expedice k domovu pražského ProFiArtu či Na dvorku pražských Loutek bez hranic. Jistým zklamáním byla většina inscenací profesionálních statutárních loutkových divadel, včetně slovenské Velké cesty, ale i mnohých nezávislých skupin. Řadu z inscenací letošního Přeletu recenzujeme v tomto čísle, další jsme recenzovali v letníku a podzimmíku.

Přelet, žel, skončil stejně rozplizle jako loni. Poté, co se nesmyslně přesunulo na jindy a jinam závěrečné vyhlášení ceny Erik za nejlepší inscenaci předchozího roku a celá přehlídka končila drobnější inscenací na Malé scéně, připila si hrstka pozůstalých sklenkou vína a vydala se do ponurých listopadových ulic. Luděk Richter

RECENZE

ALFA Plzeň: O zlaté rybce (autor: Petra Kosová na motivy lidové pohádky, režie: Tomsa Legierski)

Na začátku se vyhládlí herec a herečka dohadují o tom, zda mají raději chleba suchý nebo obložený – a pak jdou radši hrát; nepřilíší smysluplné zcizovací „výpadky“ se později opakují ještě několikrát. Zřejmě aby nebyli obviněni ze šíření stereotypů o hašteřivých ženách, mění inscenátoři povahu rybářky i vztahy manželů: Žijí spolu láskyplně v nejlepší pohodě. Na jinak velmi úhledně stylizované scéně s hezkými manekýny obou hrdinů stojí syrově papundeklová krabice od lega, v níž, jak se časem ukáže, manželé bydlí. Rybář nic neulovil a tak jde babka raději „na nákupy“; bídou tedy zrovna netrpí – spíš jde o způsob trávení volného času. Rybář ale chytí v moři na prut zlatou rybkou a dál už to známe: přání a panovačnost ženy se stupňují. Ryba plní rybářčina přání lhostejně, jen je zvědavá, zda se jejich splněním vztah manželů zachrání. Nakonec rybářka i s mužem zas končí v oné krabici od lega – a žena se zázračně vrátí do role milující manželky.

Zcivilňování motivů a postav přibližuje děj i postavy dnešku, takže je snáze můžeme vztáhnout na sebe – ale zároveň toto zpřizemnění oslabuje jejich sílu jako pohádkově vyhraněných situací a typů a vzpírá se následnému „nerealistickému“ dění pohádky.

Inscenace je poněkud upovídáná – je cítit snahu natáhnout čas nedostatečně dlouhé pohádky do divadelně přijatelného rozsahu; a, bohužel, stejnou funkci se zdají mít i písně. Nakonec nám je ještě vše vysvětleno, abychom pochopili, v čem byl problém. (LR)

ALFA Plzeň: Supermaňasci (autor: Vít Peřina, režie: Tomáš Dvořák)

Maňasci (Kašpárek a ne zrovna typičtí vodník a bezhlavý rytíř, později i čert) v plzeňském Muzeu loutek se užírají, že na ně nikdo nechodí, protože všechny zajímají jen supermani, batmani, spidermani a podobní superhrdinové, a teď se ještě k tomu chystají oslavy osvobození Plzně americkou armádou. Na něm řeční primátorka města za přítomnosti nejbohatší Plzeňanky, majitelky a sponzorky kdečeho, paní Milady a dalších dvou marionetových potentátů. Namísto veteránů dorazí američtí komiksové a filmoví superhrdinové – rovněž marionety, tentokrát plošné. Když přijde zpráva, že na Plzeň se řítí

superasteroid, požádá je primátorka o záchranu. Proti však vystoupí maňásci, odhodlaní zachránit své město sami. Bohatá podnikatelka na exkurzi v pivovaru zavře všechny do odstaveného pivního tanku, aby ještě posílila svou pozici, primátorka je však zachráni, superhrdinové a supermaňásci se spojí, v pivním tanku doletí na zneprátenou planetu a její kosmická loď (domnělý asteroid) je zneškodněna.

Třípatrová scéna, dělená ještě horizontálně na dvě části posuvnými deskami-dveřmi, je široká, ale nehluboká, takže neumožňuje příliš rozehráti mizanscény. Maňásci ani marionety na drátě (trojrozměrní plzeňští potentáti a lošní američtí superhrdinové s obracecími hlavami a vyhazovacíma rukama a nohama) prakticky nehrají, ale v nehluboké scéně jen postávají vedle sebe a přesunují se doleva-doprava. Ostatně on jim nepříliš nápaditý text o moc víc ani nenabízí. (LR)

ANTONIE FORMANOVÁ, ANNA KLIMEŠOVÁ, JAKUB ŠULÍK, MIKOLÁŠ ZIKA:
Jumbo (námět a režie A. Klimešová, A. Formanová)

„Největší slon v dějinách lidstva“ – Jumbo – se narodil roku 1860 či 1861, zemřel 1885. Po stručném životopisu následuje jeho představení, ale Jumbo se nechce ukázat. Poté – nejdřív zmenšený, pak zhruba půlmetrový vyřezávaný manekýn – provádí rošťárny. Dozvídáme se v jakých reklamách figuroval a další zajímavosti z jeho života. Jumbo potkává partnerku Alice (semišem potažený manekýn). Následují cirkusové atrakce předváděné principálem. Jumbo je prodán do Ameriky. Ztrácí partnerku. Předvádí cirkusové kousky. Umírá.

Inscenace působí jako pouhý sled příhod a informací, u něž není tak docela jasné, oč má jít: smysl, téma vyprávění, ba ani děj (snad kromě jakéhosi sledu chronologicky řazených příhod ze života) nejsou zřejmé. Chybí tah, jenž by v divákovi vzbuzoval a udržoval zájem, jak se děj bude dál vyvíjet a jak vše dopadne. Inscenace postrádá strukturu – stavbu obsahovou i formální – což se promítne zejména v nečekaném, nepřipraveném, nahodile působícím závěru Jumbovy smrti.

Pětačtyřicetiminutová inscenace se hraje kolem, na a v několikametrovém náznaku otevřené maringotky, která však důvody své velikost ani logiku užívání jednotlivých prostorů příliš nesděljuje. (LR)

BAJKA Český Těšín: Barvy (autoři: Braňo Mazúch, J. Brejcha, M. Zika, režie: B. Mazúch)

Před velké vyvýšené projekční plátno nastoupí pět kosmonautů či laborantů v bílých kombinézách; tři z nich zasednou za trojici meotarů v popředí, jeden bude vystupovat jako dílčí pohyblivé projekční plátno či ilustrátor pocitů a poslední bude stranou jeviště vytvářet hudební zvuky. Padesátiminutová inscenace má tři fáze: v první se pracuje s promítáním barevných roztoků s drobnými předměty, ve druhé jde o prolínání červeného, modrého a zeleného kruhu, v třetí o snahu docílit jako u herních počítačů souladu uvedených tří barev a tvarů – čtverce, trojúhelníku a kruhu.

Žel, vše zůstává v prvoplánové a mnohdy popisné poloze prvního nápadu: při červené herec skáče a křičí za doprovodu hlasitého tlukotu srdce, při modré se třese zimou... Nejpoutavější je obraz hvězdného vesmíru vytvořený prosvěcováním perforovaného alobalu. Děti (dle anotace od tří let) příliš zaujaty nejsou – koukají kolem sebe, ptají se, „co to má být“ nebo pláčí a odchází. (LR)

BUCHTY A LOUTKY Praha: Punch a Judy (režie: soubor)

Punch a Judy jsou anglickými dvojníky našeho Kašpárka a Kalupinky. Arciť s tím rozdíllem, že Judy mívá oproti Kalupince významnější roli a Punch je větší drsňák. Zvlášť v rakvičkárnách, jako je ta, kterou uvádějí B+L: Punch má hlídat mimino, ale zajímá ho

spíš flaška, a tak dítě skončí nejdřív opřené v rohu, pak v hrnci a nakonec – stejně jako po něm Judy, krokodýl a policajt – v mlýnku na maso. Maňásková rakvičkárna je drsný žánr, jehož funkcí je osvobodit nás ve své dokonalé nadsázce od strachu ze smrti.

Ale právě v té dokonalosti je kámen úrazu. Má-li rakvičkárna fungovat, musí klapat jak bezchybně naladěný orchestr hrající v přesném tempu a rytmu, takže ani není čas, aby nás napadlo, jakým krutostem se to smějeme. Známa „buchťácká“ ležérnost, kdy na ničem jakoby nezáleželo, se s tímhle požadavkem příliš neshoduje. Pak zbude jen ta krutost a moc se nenasmějeme. (LR)

DAMÚZA Praha: Lovci lanýžů (režie: Jiří Ondra)

Dva pánové středního věku v jakýchsi barokizujících (proč?) kostýmech nejdříve předvedou dlouhou sérii pantomimických etud s žebříkem, následovanou dalšími etudami, v nichž se střídavě jeden z nich proměňuje v psa a druhý v jeho pána – a poté naopak. Že jde o hledání lanýžů pozná jen ten, kdo si pečlivě přečetl program, a co lanýž je, nepoznají avizované děti od pěti let ani z něj. Humor je namozce drastický, přeháněním v hereckém provedení nešetří. Opuletní klaunerie sestává ze sledu kabaretních čísel bez zřetelného přesahu a trvá pětáctřicet minut. Čísla jsou řemeslně přesná a dokonalá jako dobře namazaný stroj – včetně nepříliš příjemného pocitu strojového chladu a vnějškovosti nijak neprozrazující, zda a jaký vztah mají herci k tomu, co hrají a proč to hrají. Věřím však, že na mezinárodních festivalech sklízí chválu. Asi největší úlet pořadatelů letošního Přeletu nad loutkářským hnízdem: inscenace, která se ani nesnaží předstírat, že je loutková. (LR)

DRAK Hradec Králové BÁBKOVÉ DIVADLO Bratislava: Zapsaný spolek českých a slovenských loutkářů uvádí: Kašpárek a Zbojník (scénář: Peter Galdík, Tomáš Jarkovský, režie: Šimon Spišák, Jakub Vašíček)

Zapsaný spolek českých a slovenských loutkářů (tedy po třech zástupcích obou divadel) nám pod portálem s heslem LOUČKÁŘI SEBE oznámí, že na oslavu sedmého výročí nanebevzetí českého a slovenského loutkového divadla do seznamu nehmotného dědictví UNESCO se rozhodl sehrát společný kus o dvou národních hrdinech – Kašpárkovi a Zbojníkovi. Je to lehká mystifikace: ve skutečnosti jde o třicáté výročí rozpadu Československa – a není to oslava.

Pod tatranskými štíty se setkává zabloudivší marionetový český Kašpárek a slovenský zbojník Jura Jánošík – ten první pragmaticky opatrný, druhý pateticky hrdý. Kašpárek snažící se proklouznout se zdravou kůží a Zbojník fanfarónsky kráčeující k šibenici. Český rek kolegu svým chytráctvím zachrání a odvede z romanticky rozervané rytiny Tater do idylických ladovských Čech. Jura už klečí před oltářem s českou princeznou Maruškou, když se cosi zvrtně: představitel Zbojníka chtěl hrát o hrdinovi – ne komedii, kde oddávajícím je Kašpar. A najednou se ukáže, že všechny ty drobné, zdánlivě bezvýznamné rozdíly mezi bolestinsky patetickou recitací o Královej holi a smíškovsky povzneseným pragmatismem jsou hlubší, než se zdálo. Dobře: dělení. – 2:1 – Kostelík je náš! – A portál se rozřízne, taky 2:1! Vám zůstanou „LOUČKÁŘI“, nám „SEBE“. Závěrečná československá hymna pak zní jako funebmarš, přecházející do kakofonie překřikování se dvou jejich částí, během něž se na opuštěném jevišti rozjíždějí na opačné strany i samy loutky.

Příběh je vcelku jednoduchý, kompozice syžetu jej prolíná řadou mimodějových zcizujících prvků od drobných dialogů během přestaveb po opakované vstupy recitace a motivů hry na fujaru. Největší kvalita textu spočívá v přesném vystižení drobných rozdílů v způsobu myšlení a citění, postojů a životních pocitů, téměř se chce říci „žánrového sebechápání“, jež vyústí do nečekaných důsledků. Naplnění klíčových významů, jež leží za věcnými dějovými

fakty, uloženými v předloze, je však enormně závislé na přesnosti hereckého provedení, jež dokáže onen jinak téměř nezbadatelný rozdíl mentalit zhmotnit a ukázat.

Viděl jsem představení (na Loutkářské Chrudimi), kde tato míra byla dokonalá a představení od prvních slov jiskřilo ve vzájemném propojení hry a diváka. Viděl jsem i představení (na Přeletu nad loutkářským hnízdem), v němž vinou přílišné vzdálenosti od diváků, syrovosti prostoru, nedokonalé slyšitelnosti a především právě ne zcela precizního provedení se diváci na začátku nechytli a jiskra mezi divadlem a diváky nezažehla ono úžasné pochopení nepochopitelného mezi hru a diváky se vloudil drobný odstup, jakýsi pozorovatelský chlad. Inu – divadlo.

Přesto jde o vynikající inscenaci, jež právem získala letošní loutkářskou cenu Erik. Mimořádnou nejen tím, jak odvážně a trefně se snaží prostředky metaforického podobenství reflektovat pro naše národy podstatnou dějinnou událost – i nás samé – ale především tím, na jaké úrovni se jí to daří. Trefně nástiny rozdílů se promítají nejen do hereckého bytí a výrazu, ale i do scénografického pojetí obou loutek a zmíněného tatransko-ladovského pozadí. Loutkoherecké prostředky jsou prajednoduché – elementární hra s marionetou na drátě, základní obraty a nečetná gesta – ale funkční.

Inscenace na obraze spolupráce dvou skupin loutkářů – českých a slovenských – vytváří metaforické podobenství, humorně odhalující rozdíly v přístupech, myšlení a mentalitě dvou národů, jež k tehdejšímu traumatickému rozpadu Československa vedly a které jsme nedokázali překonat: idylka ladovského „Česka“, rozervanost tatranských štítů, Kašpárek a Jánošík, smíškovský pragmatismus a romantický patos... Zaplaťpámbů, že se tomu dnes dokážeme alespoň smát! (LR)

JAZMÍNA PIKTOROVÁ, SABINA BOČKOVÁ: Mikrosvěty (koncept: J. Piktorová)

Inscenace svým způsobem příznačná pro trendy posledních let: zkoumání malých světů, tentokrát ne v podobě zmenšeniny krajin, ale detailů světa, v němž žijeme.

Ve foyer dostaneme za úkol najít porůznu naaranžované kamínky, korálky a jiné drobotiny, jež se pak přenesou do sálu, v němž dvě herečky za doprovodu zvukaře-muzikanta ohledají nejen je, ale i svá vlastní těla. Loutkami-objeviteli se stanou jejich ukazováčky a prostředníky, jimiž kráčejí od střípku k střípku, a v obdivuhodně kreativním a zábavném proplétání vlastních těl také od údu k údu, a přitáhnou tak naši pozornost na každý detail, jenž si spolu s nimi uvědomujeme, prozkoumáváme a užíváme. Po tanečně-pohybové partii se vrátí k hře s kamínky, jež sypou a rozkládají ve velickém prostoru kolem sebe a vytvářejí z nich světy nové. K tomu nakonec přivou-vtáhnou i diváky – malé, větší i dospělé, kteří stávají na podlaze své mikrosvěty, hnízdečka, domečky, cestičky, jež je propojují a krajinu, v níž se cítíme dobře.

I přes precizní tvar celku jde o autentickou citlivou hru, jež potěší při sledování i při vlastním zapojení, v němž mizí rozdíl mezi dětmi a jejich průvodci. (LR)

JOHAN & PETR VYDARENÝ Pizeň: Kytice vol. 2 (na motivy Karla Jaromíra Erbena, režie: Petr Vydarený a kol.)

Je to zvláštní a rafinovaná inscenace. Tři pánové na jevišti sdělí, že jí hrají proto, že pubertáci nechtějí číst a oni jim to chtějí ulehčit. Pustí se do toho a cupují útržky jednotlivých balad, prolínaných hantýrkou mladých, včetně módních anglicismů... V tom, kdo má Kytici rád a váží si jí, se všechno začíná ježit a po zádech jít mráz. Cože je tak „srandovního“ na smrti, jíž je Kytice protkána?

Jenže jak inscenace pokračuje, začíná prosvítat, že ono zlehčování a přitahování balad na chodník a do hlubin vulgarizujících a cynických legráček je jen návnadou, jež má otevřít uši a duši a přinést poznání, že ona smrt je tématem a otázkou, jež se nás

týká, ať chceme nebo ne, a že se z ní nevysmějeme posměšným ignorantstvím. Jsme vtaženi do světa Svatebních košil, Holoubka, Dceřiny kletby či Svatebních košil, aniž si všimneme, a musíme se s nimi vyrovnat. Až jde někdy opravdu mráz po zádech.

Inscenátoři si pohrávají s tématy a motivy Kytice, aniž by bořili jejich smysl. Některé posouvají i interpretačně – třeba Svatební košile, v nichž „únos“ dívky následuje po domluvě dvou padlých vojáků. Některé téměř celé přednesou, jiné rozehrají herecky s metaforicky proměňovanými předměty, občas použijí masku, občas dětskou pannu s utřženou hlavou, občas něco, co by mohlo být až loutkou. Hrají dobře. Jejich hra je groteskně rozmanitá a tvárná a přitom autentická: nepropadají do předstíraného prožívání, ale jsou tu za sebe v dialogu s námi o tématech jednotlivých básní. (LR)

LOUTKY BEZ HRANIC Praha: Na dvorku (autorský tým: Dora a Lukáš Bouzkovi, Magdalena Koděrová, Marek Doubrava, Jan Tranta)

Uprostřed amfiteátrového jeviště stojí v pozadí holubník, vlevo visí větev s jakýmsi válečky, vpravo několik tyček a dalších předmětů, na zemi čtyřnohá stolička, později i bedýnka s odklápěcí přední stěnou. Herec s herečkou nabídnou možnost zúčastnit se. Poštovní holub (manekýn) přinese balíček a předá ho holubičce (dtto), načež role adresátů přejímají herci... Jde o pohrávání si s tím, co se může vyskytnout na dvorku – ovečka, koza, králík...

Inscenace míří k nejmladším divákům, tentokrát „od dvou do šestatřiceti měsíců“. Oba herci vstupují i mezi diváky, nevtíravě je kontaktují či berou do hry a evidentně to s dětmi umějí. Úměrně nízkému věku pohybuje se křehká inscenace na pomezí hraní si a hraní, jež je založeno na drobných jednotlivostech bez zřetelnějších vazeb, což možností a způsobu vnímání nejmenších „diváků“ vyhovuje. Přesto by možná inscenaci pomohla zřetelnější jednoduchá průběžná „dějová“ linie, která by udržovala pozornost, dávala dění konkrétní směr a poutala tak zájem a zvědavost na to, jak vše dopadne, aby se pozornost dětí nevytrácela. Ožehavé jsou i okamžiky, kdy herci přenášejí hru na jednotlivé děti a ostatní zůstávají stranou, mimo hru; pomohlo by, kdyby druhý partner v takovém okamžiku nabídl ostatním alespoň něco, co by udržovalo jejich pozornost.

Příjemným překvapením u souboru známého spíše razantní komediálností je ztišená jemnost a něha jak v obsahu, tak ve vztahu k dětským divákům. Na dvorku je inscenace milá a příjemná. (LR)

MINOR Praha: Tramtárie (režie: Jiří Austerlitz)

Představení pražského Minoru je zajímavou koláží nonsensových básní a textů různých autorů. Devět herců/hereček se střídá v přednesu básní, rozehrávají jejich zvukovou stránku, rytmizují je, přidávají hudební nástroje, doplňují vizuálními prvky. Celé představení se odehrává nejen na jevišti, ale i v hledišti, takže je divák protagonisty zcela vtažen do hry. Opravdu se dá říci, že se jedná v podstatě o dětskou fantazijní hru s texty – co by mohly evokovat... Inscenace působí hravě, humorně, počínaje kostýmy, texty a konče hereckými projevy. Nebojíte-li se pustit uzdu své fantazii a chvíli se zabývat kouzlem nesmyslnosti, určitě stojí zato Tramtárii navštívit. (VB)

PROFITART Praha: Moetivi karavan / Expedice k domovu (autorky a režisérky: Dominka Špalková a Bára Ungerová)

Nemám to slovo příliš rád, protože se za něj schovává kde co, s čím si nevíme rady – tady je ale na místě: zážitková performance.

Osm či deset se nás natlačí do nevelkého karavanu, u něž se s námi poté, co nám řekla, kde uvnitř najdeme čaj, kde hmečky, kde konvici..., rozloučila Bára v cestovatelské

žluté bundě a červené čepici. Dominika, jež s námi zůstala, otevře krabičku po babičce a my si z ní vybereme, co nás zaujalo; třeba i deseticentimetrového panáčka v žluté bundě a červené čepici. Odklopí se okénko „schránky“ vedle dveří a dovnitř vpadne prvý pohled od Báry. Hlas v otvoru karavanu „čte“ jeho obsah: líčení běžných trampot a radostí na cestách...

Obě dámy si pohrávají se vzpomínkami, se střípky zážitků, s maličkostmi po babičce, s tím, co pro nás tvoří pocit domova – a vzdalování se z něj. Hrajeme si s nimi i my. Hraje si karavan, jehož dveřmi, okny i dalším otvory k nám přicházejí vzkazy z cesti, a v jehož skříňkách a zásuvkách na nás čekají další krabičky plné vzpomínek a další tajemství domova, o nichž si můžeme povídat. Loutkové to vskutku není – zato zajímavá výtvarná variace site-specific performance ano. (LR)

TMEL Praha: Neboj, houbo! (autor a režie: kolektiv Tmel)

Začátek vypadá sympaticky – jako otevřená hravost (jakkoli s předpřipravenými playbackovými zvuky): z nevelkého stolu vyrůstají prapodivné houby, které chodí pilou uřezávat neméně zvláštní mravenečnickovitý „pták“ s dlouhým chobotem... Pak začnou dramaturgické otázky: Oč mu jde? Řeže houby jen tak z rozmaru? Z nepřátelství? Nebo k jídlu? Jedna houbička pořád nemůže vyrůst a je z toho nešťastná. Nevadí jí, že její „šťastnější“ kamarádky jsou podřezávány a končí v košíku? Takže když se jí podaří vyrůst (poté, co zmíněná bytost pronikne do nitra stolku a v podhoubí tvořeném spleť měděných trubiček rozplete uzel, jenž růstu bránil) a je též podřezána a odnesena, máme to vnímat jako happyend? Než zůstat sama, raději být na pekáči? A „hrabošovu“ záchrannou akci máme brát jako přátelskou pomoc houbě, kterou vzápětí podřízne?

To už je počáteční hravost zapomenuta a divák s trochou údivu sleduje složitou a nákladnou scénografií, jejíž přínos zdaleka neodpovídá „lehkosti“ děje. Dobrá: studentský pokus. Na přehlídce nejlepších loutkářských inscenací posledního roku, jímž má Přelet nad loutkářským hnízdem být? (LR)

AUTOŘI PŘÍSPĚVŮ

VB – Veronika BOUŠKOVÁ, učitelka ZŠ Praha

JF – Jitka FOJTÍKOVÁ, emeritní učitelka LDO ZUŠ, Humpolec

EK – Eva KODEŠOVÁ ml., herečka a učitelka SPgŠ Beroun

ToM – Tomáš MACHEK, herec a učitel dramatické výchovy, Mračov

TM – Tereza MACHKOVÁ, knihovnice a učitelka dramatické výchovy, Mračov

RM – Roman MUSIL, učitel SPgŠ Beroun

LR – Luděk RICHTER, režisér, divadelní teoretik, absolvent FF UK a DAMU, Praha

KŠ – Karel ŠEFRNA, loutkář, Svitavy

BŠ – Blanka ŠEFNOVÁ, emeritní učitelka hudby ZUŠ, loutkářka, Svitavy

MV – Mirka VYDROVÁ, loutkářka, absolventka DAMU, Praha

DW – Daniela WEISSOVÁ, loutkářka, Čmukaři Turnov